

ÇOK KAFİYELİ ŞİİRLER ÜZERİNE YENİ DÜŞÜNCELER*

Dr. Doğan KAYA

Tam tarifi yapılmamış olmakla beraber kafiye, şiirde genellikle mısra sonlarındaki ses benzerliği olarak nitelendirilir. Ancak ortak bir hüküm vardır ki, o da kafiye'nin mısra sonunda aynı kelime ve eklerle olmamak kaydıyla sağlanan ses benzerliği olmasıdır. Ahengin sağlanmasında önemli rol oynamasının yanı sıra, kafiye'nin nazım şekillerinin meydana gelmesinde de belirleyicilik vasfı vardır.

Kafiye'nin, bilhassa divan şairlerinin itina ile kullandıkları ve yapı olarak çeşitlilik gösteren pek çok şekli vardır.¹ Ancak biz bu çalışmamızda, meseleye bir başka açıdan bakacak ve açıklık getirmeye çalışacağız. Bu, halk şiirinde birden fazla kafiyeli şiirler üzerine olacaktır.

Kafiye'nin şiirimizde her ne kadar mısra sonlarında olduğu görülürse de mısra ortalarında, hatta mısra başlarında dahi yer alabilmektedir. Nitekim Türk şiirinin ilk örneklerinde kafiye mısra başında idi. Bu cins kafiyeler "baş kafiye" olarak isimlendirilir. Kulaktan ziyade göz için düşünülen baş kafiye'ler dördüklerin başında aynı ünlüyle başlayan kelimelere yer vermek şeklinde gerçekleştirilirdi. Şayet kafiye ünsüz olarak düşünülürse yanına gelen ikinci sesin aynı ünsüzü ihtiva etmesi gerekir. Bu konuda "Türk Halk Şiirinde Mısra Başlı Kafiyeler" adlı çalışmamızda geniş bilgi verdiğimiz için, burada tekrar üzerinde durmak istemiyoruz.

Mısra başlarındaki ses ortaklığı, zamanla mısra ortalarına ve sonlarına kaymıştır. Bu iki sebebe bağlanabilir:

a. Şiirde vurgunun mısra sonlarında bulunması ve üzerinde ikinci derecede vurgulu olan mısra başındaki kafiyeli kelimenin bu mecburiyetten dolayı mısra sonuna kayması,

* Yayımlandığı yer: *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 2000, s. 139-182.

¹ *İslâm Ansiklopedisi*, "Kafiye" Md. C.VI. / *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay., "Kafiye" Md., C. V., Cem DİLÇİN, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ank., 1983, s. 73-82., Hikmet DİZDAROĞLU, *Halk Şiirinde Türler*, Ank., 1969.

b. Arap ve Fars kültürüyle temasımız sonucu onlardan aldığımız edebî şekil ve şiir tekniklerinin rolü.²

Divanü Lügati't Türk, Kutadgu Bilig ve Atabetü'l Hakayık'ta pek çok örneğini gördüğümüz *baş kafiye*ler Dede Korkut kitabında da karşımıza çıkar. Türk edebiyatının abide eserlerinden olan **Kitab-ı Dede Korkut**, bu alanda araştırma yapanların da ittifak ettiği gibi, destandan halk hikâyelerine geçiş eseridir. Mısra başı kafiye sisteminin de aynı hususu görürüz. Yani kafiye bu eserden itibaren artık mısra sonlarına kaymıştır.

İlerleyen zaman içerisinde Türk Halk şiirinde kafiye mısra ortasına ve sonuna kayması, bilhassa âşık tarzı şiir geleneğinde daha belirgin şekilde kendisini hissettirmiştir. Hemen her alanda olduğu gibi halk şairleri, zaman zaman arayış içinde olmuşlardır. Bu arayış daha ziyade şiirin yapısında kendisini göstermiştir. Muhtelif mısra ve hece sayılarında şiirler söylemekle kalmamış, yeni kafiye arayışlarına da girmişlerdir. Bunlardan birisi de çift hatta daha çok sayıda kafiye ile şiir vücuda getirmektir.

Âşık niçin çok kafiye kullanma ihtiyacını hisseder? Kullanılan kafiye ne gibi çeşitlilik gösterir ve bunda ne derece başarı sağlar. Çok kafiye, şiirin bünyesinde nerelerde bulunur ve halk şiiri vadisinde ne gibi fonksiyonlara sahiptir?

Tespitlerimize göre çok kafiye şiirler iki, üç ve dört kafiye olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha fazla sayıda kafiye ile şiir vücuda getirmek, taktir etmek gerekir ki şiirin dar kalıpları içerisinde hemen hemen imkânsız gibidir. Çünkü, şairin bu durumda anlamı tamamen feda etmesi gerekecektir. Anlamın tekniğe feda edilmesi ise, şairin şairlik gücünün ve şiirin muhteva yönünden güçsüzlüğü demektir ki, bu da bir şair için hiç arzu edilmeyen bir durumdur.

Âşığın çok kafiye yer vermesi bazen karşılaşmalar vesilesiyle olur. Âşıklar, karşılaşmalarda rakibini bağlamak için, çeşitli yollara başvururlar. Bunun da lebedeğmez (dudakdeğmez), soru-cevap, dar ayak gibi usulleri vardır. İşte, karşılaşmada kullanılacak olan çok kafiye

² Geniş bilgi için Doğan KAYA, "Dede Korkut'ta ve Türk Halk Şiirinde Mısra Baş Kafiye", *Erciyes*, S. 250, 10.1998, s. 100-105.

de bir bakıma dar ayak sayılır. İki veya daha fazla kafiye ihtiva eden ayakla yapılmış elimizde bir hayli karşılaşma örneği vardır ki, bunları, çalışmamızda yeri geldiğinde tek tek gösterdik.

Türk Halk Şiirinde çok kafiyeli şiirler âşık karşılaşmalarının yanı sıra, müstakil şiirlerde de karşımıza çıkar. İlk şekillerini XIX. Yüzyıl şairlerinden **Kusurî**, **Ayaşlı Fahrî** (1845-1918), **Silleli Sürurî** (öl. 1855) ve **Tokatlı Nuri** (1825-1882)'de gördüğümüz bu tarz şiirler ne gaye ile yazılmıştır: Acaba bu yola şuurlu olarak mı baş vurulmuştur, yoksa böyle şiirlerin olması tesadüfi midir? Araştırmamız sırasında başlangıçta, konuyla ilgili üç-beş örnek şiir, bizi böyle bir tereddüde düşürdü. Örneklerin artmasıyla bizde, bu şiirlerin şuurlu olarak söylendiği kanaati hasıl oldu. Nitekim bir şiirinde *Reyhanî* (1932_);

*İki satır üç kafiye açalım
Meziyet milliyet merhamet olsun*

diyor ve şuurlu şekilde aynı seslere dayalı üç kafiyeli bir şiir söylüyor³

Konumuzla ilgili olarak elimizde pek çok şiiri bulunan Sefil Selimî (1933-)'nin ifadeleri de kanaatimizi kuvvetlendirmiştir. 28. 8. 1988 günü kendisiyle görüştüğümüzde, yukarıdaki soruları yönelttik. Verdiği cevap şu oldu: *"Bunu ben, bilerek yapıyorum. İki, üç hatta dört kafiyeli şiir söylemek çok zordur, hüner ister. Âşık şayet böyle bir şey söyleyebiliyorsa, usta biridir."* Öyle sanıyorum ki, çok kafiyeli şiirler, bu düşünceyle vücuda getirilmiştir.

Şiirde çok kafiyeler, mısra içlerinde ve şiirin ayağında olmak üzere iki cephede kendilerini gösterirler. Kendi aralarında da iki, üç ve dört kafiyeli olarak çeşitlenirler. Bunları ana hatlarıyla şu şekilde gruplandırabiliriz:

I. Çift kafiyeli şiirler

A. Dörtlük veya beyitler arasında çift kafiye kullanılan şiirler

1. Koşa ayak koşmalar
2. Divanlar
3. Musammat semailer

³ Âşık Yaşar Reyhanî, *Kervan*, Ank., 1988, s. 48.

B. Şiirin ayağında çift kafiye yer veren şiirler

1. Aynı seslerle yapılan çift kafiye şiirler
2. Farklı seslerle yapılan çift kafiye şiirler
3. Mısra başı kafiye (başkafiye) ile yapılan çift kafiye şiirler

II. Üç kafiye şiirler

A. Dörtlük veya beyitlerde mısralar arasında üç kafiye kullanılan şiirler

B. Şiirin ayağında üç kafiye yer veren şiirler

1. Aynı seslerle yapılan üç kafiye şiirler
2. Farklı seslerle yapılan üç kafiye şiirler

III. Dört kafiye şiirler

A. Şiir bütünlüğünde uygulanan dört kafiye şiirler

B. Şiirin ayağında dört kafiye yer veren şiirler

1. Aynı seslerle yapılan dört kafiye şiirler
2. Farklı seslerle yapılan dört kafiye şiirler

IV. Beş kafiye şiirler

V. Altı kafiye şiirler

VI. Yedi kafiye şiirler

Tasnifine çalıştığım çok kafiye şiirler konusunu açıklığa kavuştururken âşık şiiri şekillerini esas aldım. Divan edebiyatı nazım şekilleri içinde de bu tarz örnekler bulmamız mümkündür. Ancak bunu, bir başka çalışmada ayrıca ele alınabilir.

Çok kafiye şiirlerin farklı özellikleri vardır. Bunları sırasıyla şöyle izah edebiliriz:

I. ÇİFT KAFİYELİ ŞİRLER

A. Dörtlük veya beyitler arasında çift kafiye kullanılan şiirler

Âşık Edebiyatında şiirler, genellikle dörtlüklerle vücuda getirilir. Ancak aruz vezni ile yazılan şiirlerin bir kısmında beyit birimi kullanılmıştır. Kimi şairler, dörtlük yahut beyitlerle şiir söylerken şiirin bünyesinde çift kafiye kullanmışlardır. Bunları üç grupta toplayabiliriz.

1. Koşa ayak koşmalar

Bilhassa Azerbaycan ve Doğu Anadolu şairlerinin bir kısmı “koşa ayak koşma” adını verdikleri şiirlerde, tıpkı musammat gazelde olduğu gibi, mısraların ortasında iç kafiye kullanmıştır. “Koşa” çift anlamına gelir. “Ayak” ise bilindiği gibi şiirin nirengi noktasıdır ve şiirin ikinci mısraında başlar, her dördlüğün sonunda yer alır. Ne var ki burada “ayak” sözü “kafiye” anlamında kullanılmıştır. Mes’elede bu açıdan baktığımızda isimlendirmenin yerinde olduğunu düşünebiliriz. Ancak unutmayalım ki “ayak” şiirde dördlüğün sonunda yer alır.

Çift kafiyenin şuurunda olan şair birbiriyle kafiyeli olabilecek kelimeleri seçerek çift kafiyeli şiir söyler. On bir hece ile yazılan bu tip şiirler, kendi içinde kısmen farklılıklar gösterir ve bu farklılıklara göre “Koşa ayak koşma, musammat koşma, musammat semai”, “musammat ayaklı koşma / musammat müstezat koşma” ve “ayaklı koşma” gibi adlarla anılırlar.

Tespit ettiğimiz dokuz adet “Musammat Koşma / Goşa Ayak Koşma” şu âşıklara aittir: **Ercişli Emrah** (XVII. Yüzyıl)⁴, **Tokatlı Gedâî** (1824-1889)⁵, **İzzetî** (XIX. Yüzyıl)⁶, **Yesarî** (XIX. Yüzyıl)⁷, **Elesker** (1821-1926)⁸, **Şemşir** (1893-)⁹ **Hüznî** (1879-1936)¹⁰, **Sabit Müdamî** (1918-1968)¹¹ ve **Deryamî** (1926-1987)¹². Biz bunlardan örnek olması bakımından Yesarî ile Elesker’in şiirlerine yer veriyoruz.

MUSAMMAT KOŞMA

Sevdim bir **dilberi** gönül **serveri**
Dudağı **sükkeri** em emcesine

⁴ Hikmet DİZDAROĞLU, “Türk Saz Şiirinde İlk Örnekler”, II. MTFKB, C. II, Ank., 1982, s. 131-132.

⁵ Muhtar Yahya DAĞLI, *Tokatlı Gedâyî- Hayatı ve Eserleri*, İst., 1943, s. 106-107.

⁶ İbrahim ASLANOĞLU, *İzzetî, Sivas Folkloru*, IV (40), 5. 1976, s. 21.

⁷ Hikmet DİZDAROĞLU, *Halk Şiirinde Türler*, Ank., 1969, s. 80.

⁸ Nizamettin ONK-İslâm ELESKERZADE, *Göççeli Âşık Elesker*, Ank., 1987, s. 139.

⁹ Nizamettin ONK, “Goşa Ayak (Goşa Kafiye) Koşma”, *TFA*, XIX (363), 10. 1979, s. 8804.

¹⁰ M. Öcal OĞUZ, *Yozgatlı Hüznî*, Ank., 1988, s. 161.

¹¹ Nizamettin ONK, a. g. m., s. 8804. (Bu şiire “Şeki” başlığı da konulmuştur. Bkz. Bekir Sami ÖZSOY-Halil İbrahim ATAMAN, a. g. e., s. 171.)

¹² Halil AÇIKGÖZ, *Âşık Deryamî,-Hayatı ve Şiirleri*, İst., 1987, s. 222.

Gezmişim her **yeri** böyle bir **peri**
Görmedim **ekseri** ademcesine

Sevdaya **dûş** eder aşkı **cûş** eder
Her sözü **gûş** eder **feramûş** eder
Cilve cünbûş eder hatır **hoş** eder
Badeler **nûş** eder hemdemcesine

YESARÎ bu **kâre** düştü ne **çare**
Eylede **avare** o kaşı **kare**
Âlem **âşikâre** derdine **çare**
Sarıncı o **yare** x merhemcesine

x x x

GOŞA AYAK KOŞMA

Sevdiceğim **hanı** gözeller **hanı**
Dün güzârım sizin otağa düştü
Buyursan **fermanı** alarlar **canı**
Püşk attıg can sana sadağa düştü

Sallan galem **gaşdı** yanı **yoldaşdı**
Galmışam **ataşdı** men başı **daşdı**
Huş başımdan **caşdı** dilim **dolaşdı**
Gözlerim **sataşdı** buhağa düşdü

Atlasdan **kebalı** belinde **şalı**
Gövherden **bahalı** üzünde **halı**
Geydi yaşıl **alı** yahşı **mahalı**
Eyri teller ayna gabağa düşdü

Yeriyirdi **sana** yaşılbaş **sona**
Yaraşır **canana** ağ nazik **cuna**
Tellerinde **şana** elinde **hena**
Yemen yağut ehmer dodağa düşdü

Çoh çekmişem cefa gel bir insafa
Andolsun **musafa** ollam **bîvefa**

Gelmişem **tavafa** veresen **şifa**
ELESKER hestedi ocağa düşdü

(*hanı* : hani, *han* : han, sultan, *püşk atmak* : kurra çekmek, *gaşdı* : kaşlı, *başı daşdı* : ölümü hak eden, *çaşmak* : şaşırmaq, *atlas kebalı* : atlas ipekli giyimli, *ayna gabağ* : ayna gibi parlak yüzlü, *san* : ün, şöhret, şan, *cuna*: eskiden Aras boyunda yelek biçimli yıldız işlemeli kadın giyimi)

Ayrıca, Şeref Taşlıova'nın dize içlerinde çift kafiyeye yer verdiği ve tek ayakla yazdığı bir koşması da vardır ki onu da bu bölümde değerlendirebiliriz

KARŞILIĞIDIR

Neş'e ile **keder** geceyle gündüz
Biri birisinin karşılığıdır
Gelir ile **gider** eğri **düz**
Biri birisinin karşılığıdır

Cimri ile **cömert** yokluk ile **var**
Yiğit ile **namert** zarar ile **kâr**
Yumuşak ile **sert** geniş ile **dar**
Biri birisinin karşılığıdır

Zeval ile **kemâl** zor ile **kolay**
İnanç ile **amel** güneş ile **ay**
Sevap ile **emel** kısmet ile **pay**
Biri birisinin karşılığıdır

Gafil ile **ahil** toprak ile **taş**
Deniz ile **sahil** kuru ile **yaş**
Âlim ile **cahil** sulh ile **savaş**
Biri birisinin karşılığıdır

Dayaz ile **derin** azlıkla **çokluk**
Bugün ile **yarın** varlıkla **yokluk**
Sıcak ile **serin** açlıkla **tokluk**
Biri birisinin karşılığıdır

Sabır ile **sebat** kalemle **yazı**
Vatan ile **nöbet** şehitle **gazi**
Gurbet ile **hasret** yarayla **sızı**
Biri birisinin karşılığıdır

ŞEREF ile **ölmek** imanla **Kur'an**
Yaşamakla **bulmak** meydanla **insan**
Ağlamakla **gülmek** zamanla **mekân**
Biri birisinin karşılığıdır¹³

Bunların dışında elimizde, *musammat koşma*, şeklinde yapılmış bir de karşılaşma örneği bulunmaktadır. Karşılaşma Taşlıova-Tanrıkulu-Çobanoğlu arasında cereyan etmiştir.

¹³ Şeref TAŞLIOVA, *Gülşınar*, XIV (157), 5. 1989, s. 24.

Taşlıova-Tanrıkulu-Çobanoğlu

Taşlıova

Sevdanın **hızını** aşkın **közünü**
Gönül **mecazını** soranlar bilir
Baharın **hızını** aşkın **yazını**
Dilberin **yüzünü** **görenler** bilir

Tanrıkulu

Kervanın **izini** gönül **közünü**
Sevdanın **düzünü** soranlar bilir
Güzelin **nazını** aşkın **yazını**
Sevdanın **özünü** **örenler** bilir

Çobanoğlu

İnsanın **pozunu** gönül **özünü**
Güzelin **gözünü** **sürenler** bilir
Baharın **yazını** kader **bezini**
Bu aşkın **sazını** **vuranlar** bilir

Taşlıova

Dolandım **el** gibi bir **gönül** gibi
Sarardım **dal** gibi solgun **gül** gibi
Çiğnendim **yol** gibi şaşkın **çöl** gibi
Sofraya **tuzunu** **verenler** bilir

Tanrıkulu

Bu yollar **yar** gibi gönlüm **dar** gibi
Bu sevda **zor** gibi sinem **sır** gibi
Bu gönlüm **kar** gibi içim **nar** gibi
Meydanda **kozunu** **sürenler** bilir

Çobanoğlu

Muhabbet **bal** gibi dağlar **al** gibi
Sarardım **gül** gibi oldum **çöl** gibi
Akarım **sel** gibi doldum **göl** gibi
Kaddekin **buzunu** **kıranlar** bilir

Taşlıova

Dertlerim **dağ** gibi aşkım **bağ** gibi
Ömrümüz **çığ** gibi geçen **çağ** gibi
Eridim **yağ** gibi koptum **dağ** gibi
Bu aşkın **düzünü sürenler** bilir

Tanrıkulu

Bu gönlüm **sır** gibi sevda **var** gibi
Tutuştum **kor** gibi yürek **nar** gibi
Gözyaşım **dür** gibi gönlüm **pir** gibi
İnancın **dozunu yoranlar** bilir

Çobanoğlu

Gönül oldu hale düşen **hal** gibi
Arı verdi balı yapar **bal** gibi
Çobanoğlu ele baktın **el** gibi
Bu aşkın **düzünü sürenler** bilir¹⁴

Musammat ayaklı koşma / musammat müstezat koşma adlarıyla bilinen şiirlere ait olmak üzere tespit ettiğimiz altı adet şiir bulunmaktadır. Bunlar **Erzurumlu Emrah** (XIX. Yüzyıl)¹⁵, **Tokatlı Nûrî** (1825-1882), **Tokatlı Gedaî** (1824-1899)¹⁶, **Zahmî** (XIX. Yüzyıl)¹⁷ **Sabit Müdamî** (iki adet)(1918-1968)¹⁸, 'ye aittir. İki örnek veriyoruz.

MUSAMMAT AYAKLI KOŞMA

Ey şuh-ı **cânânım** çeşm-i **fettanım**
Gayet sevdi **canım** seni dilrübâ
Rûyunda şeb-bûlar açılmış ra'nâ

¹⁴ Nâzım İrfan TANRIKULU, *Âşıklar Divanı*, İst., 1998, s. 250-251.

¹⁵ Hikmet DİZDAROĞLU, *Türk Saz Şiirinde İlk Örnekler*, s. 132.

¹⁶ Muhtar Yahya DAĞLI, a. g. e., s. 105-106.

¹⁷ Hikmet DİZDAROĞLU, *Halk Şiirinde Türler*, s. 133.

¹⁸ Ensar ASLAN, *Doğu Anadolu Saz Şairleri*, Erzurum, 1978, s. 188. / Bekir Sami ÖZSOY-Halil İbrahim ATAMAN, *Posoflu Âşık Sâbit Müdamî*, Kayseri, 1993, s. 96 ve 203-204.

Rahim kıl **sultanım** cevri etme bana
Ey gül-i ra'nâ

Nedir o **nüvaziş** nedir o **reviş**
Nedir **tıpış tıpış** reftar **yürüyüş**
Nedir bana **küsüş** nedir o **gülüş**
Nedir o **süzüş** ey çeşm-i şehla
Kâmet-i bâlâ

Gamze-i **âhûlar** çeşm-i **câdûlar**
Hançer-i **ebrûlar** hal-i **Hindûlar**
Anberîn **giysûlar** türlü hoş-**bûlar**
Rûyunda **şeb-bûlar** açılmış ra'nâ
Hikmet-i Mevlâ

Acabâ bu **dilber** kimin **dediler**
Vası-ı hâlin öğer **NÛRÎYÂ** **söyler**
Bir ruhleri **ahmer** hüsn-i **münevver**
Nice **üftâdeler** hû çeker sana
Eylerler nidâ¹⁹
x x x

MUSAMMAT AYAKLI KOŞMA

Ey güzeller **şahı** âşıklar **ahı**
Kessin bizden **rahı** etme içtinap
Hak'tan et hicab
Yeryüzünün **mahı** diller **penahı**
Seversen **Allah'ı** çok kılma azap
Ey tasvir-ı nikab

Sen hublar **alâsı** cihan **ranası**
Kâkülün **sevdası** gönlün **havası**
Kaddin **dilarası** aşkın **cilası**
Başımın **belâsı** kaşların mihrap

¹⁹ M. Fuat KÖPRÜLÜ, *Türk Saz Şairleri*, C. 2, İst., 1940, s. 487-488.

Eyledi harab

EMRAH ne **savaştır** yar kalem **kaştır**
Hain bağı **taştır** gözlerim **yaştır**
Ruhların **haştır** aşkın **ataştır**
Cemalin **mehveştir** mislin afitap
Bulunmaz erbab

x x x

MUSAMMAT AYAKLI KOŞMA

Ey gonca **dihanım** leb-i **mercanım**
Yolunda **kurbanım** sana can fedâ
Ey kadd-i tuğbâ
Ten içinde **canım** rûh-ı **revanım**
Yetiş ey **lokmanım** derdime devâ
Vaslından şifâ

Nedir o **teravet** o serv-i **kamet**
Dü çeşmin bir **afet** hüsn-i **melaha**
O gılman **nezaket** yosma **kıyafet**
Koparır **kıyamet** düşer vaveylâ
Ey saçı leylâ

Toplanmış **dilcûlar** vech-i **mehrûlar**
Keman-ı **ebrûlar** çeşm-i **câzûlar**
Gelirler **miskbûlar** elvan **kokular**
Bunca **güftügûlar** sen hüsn-i ânâ
Etme divanâ

Ey hurşid-i **haver** serv-i **dilaver**
MÜDAMÎ kıl **yaver** çün seni **sever**
Her yana salâ **ver** vaslına **âver**
Bu medhe sezâ **ver** Şems-i nur-ı âna
Nûr-ı lem'ana

2. Divanlar

Genellikle on dört, on beş ve on altı hece ile yazılan divanlar içinde nadir de olsa çift kafiye ile söylenmiş olanları vardır. Elimizde bulunan üç örnek Âşık İsmetî'ye²⁰ Ali Rahmanî'ye²¹ (iki adet) ve aittir.

İsmetî'nin şiiri 7+7=14 hecelidir. Dizeler ortadan bölünüp yedi heceli dizeler olarak alt alta yazıldığında *şeki* dediğimiz şiir şekli ortaya çıkar. Ali Rahmanî'nin şiirleri ise; 8+5+5=18, "Koşa ayaklı koşma" adlandırmasından hareketle bu şiirlere "*koşa ayaklı divan*" diyebiliriz.

DİVAN

Kâinatta yar âşıklar sen sende **ara** herkese **yara**
Aşk ile zikir edici **hal** ister yar yar **dil** ister yar yar
Hak haktır inkâr edenler atılır **nara** er helâl **kâra**
Her an için rızasına **gel** ister yar yar **al** ister yar yar

Dikkat eyle zerresine her canla **gezer** ettiğin **sezer**
Haklı haksız işlediğin anında **yazar** hissene **yazar**
Kişiye hendek kazanlar kendine **kazar** et kendin **hazer**
Cennetine ziya saçan **dal** ister yar yar **kal** ister yar yar

Herkes kendi ettiğinin işte **ihlaki** taşı **ahlakı**
Kaseni deryaya saldır getir hey **saki** maşa sar **yaki**
Âşıklar aşkından yanar içinde **tahtı** nidası **Hakk'ı**
Saz endezeli niyaz ile **tel** ister yar yar **çal** ister yar yar

Çırçır ALİ sen acızsın yar seni yakar rıyayı **çıkır**
Erenlerin çağlar yaşı didara **akar** içini **yakar**
Cananına erişir ki hisarlar **kalkar** cihanı **çalkar**
Hayır ile salatını **kıl** ister yar yar **el** ister yar yar

x x x

Dünyayı Pazar **bildim** ne satıp neler **aldım**
Çırpınan pervaneyim **dönerim nara** doğru
Satışa yaman **daldım** davadan geri **kaldım**
Maddenin sarhoşuyum **kanarım nere** doğru

²⁰ Şiir, 15.12.1988 günü tarafımızdan derlenmiştir.

²¹ Âşık Ali Rahmanî, *Öğütler Destesi*, Ank., 1988, s. 86-87.

Hayatı görüp **gördüm** rüzgâra haber **verdim**
Ne idi benim **derdim** başımı boşa **yordum**
Zalime bakıp **durdum** bağrıma yumruk **vurdum**
Mazlumun gül adını **anarım nere** doğru

Kalanlar var mı **handâ** gidenler gider **günde**
Hatıra gelmez **anda** elveda olur **canda**
Sıraya girdim ben de vardır hesaplar **sonda**
Çoğunu çok aldattım **hünerim Bir'e** doğru

Derinden gelir **deyi** aklımı ettim **zayı**
Eşilmiş kime **kuyu** görünen yolun **boyu**
Kazanmışsa kul **neyi** alacak düşen **payı**
Yürüdükçe yaklaştım **sanarım yâra** doğru

Ufuktan batar **günüm** nereye varır **sonum**
Affede canı **canım** inleyen arı **benim**
İncecik köprü **önüm** durmadan titrer **tenim**
Özden akıp gidiyor **pınarım sıra** doğru

Zamanlar geçer **durmaz** nefsimiz fırsat **vermez**
Arzuya yolum **varmaz** düşünsem aklım **ermez**
Halimi eller **görmez** derdimi kimse **sormaz**
Ömrümün feneriyim **yanarım nura** doğru

İSMETİ'yim **mecliste** kulağım kaldı **seste**
Mektubu yazdım **dosta** götürmez oldu **posta**
İçerken suyu **tasta** kalmayın sakın **yasta**
Derseniz göğe uçtu **inerim yere** doğru

3. Musammat semailer

Bilindiği gibi halk şairlerinin bir kısmı aruz vezni ile divan, selis, semâî, kalenderî ve satraç adını verdikleri şiirler de yazmışlardır. Bu vadide eser vermiş âşıklardan **Gevherî, Âşık Ömer, Erzurumlu Emrah, Kamilî, Tokatlı Nurî, Dertli, Pesendî** ve **Hengamî** gibi şairleri sayabiliriz. Ortaya konulan ürünler içerisinde çift kafiyeli örnekleri de

bulmamız mümkündür. Elimizde bu tarzda ortaya konulmuş iki örnek bulunmaktadır. Bunlar; **Âşık Ömer**'le²² **Ayaşlı Fahrî**'nindir.²³ Ömer'in şiiri 5, Fahrî'nin semaîsi ise 11 beyittir. Fahrî'nin şiiri diğerinden farklı olarak musammat tarzın yanı sıra şiirin ayağında da çift kafiye kullanılmış olmasıdır.

Efendim sevdiğim **sizde**, kadimi bu mudur **âdet**
Cefa vü cevrimiz **bizde**, nedendir koymadı **tâkat**

Ne madendir acep **kânın** ki tutmuş âlemi **şânın**
Peri-rûlarda **akrânın**, bulunmaz ey sehî **kâmet**

Beni ağlatma **Allah'ı**, seversen humların **şahu**
Uyutmaz kimseyi **âh u** figanım eylemez **rahat**

Bilinmez çok ser-**encâmım**, gamınla geçti **eyyâmım**
Anınçün yoktur **ârâmım**, benim bu yerde bir **sâat**

Der ÖMER ey gözü **âhû**, yeter cevrin cihandır **bu**
Vefadan geçtim ey **meh-rû**, cefâya çok mudur **gayet**

x x x

Eğer **âkil** isen gönlüm, **edâdan** geç, **sadâdan** geç
Vefa **kâmil** isen gönlüm, **sivâdan** geç, **ziyâdan** geç

Sarıl damen-i **Muhtar'a**, dayan Settar'a **Gaffar'a**
Yapış Mansur gibi **dâra**, **fenâdan** geç, **bekâdan** geç

Görünmekte bedi **işler**, göğüslerde demir **şişler**
Yok olsun böyle **dervişler**, **abâdan** geç, **asâdan** geç

Sana hiç başka yok **tedbîr**, güzel güzel eden **takrîr**
Tecerrüd âlemine **gir**, **hevadan** geç, **semadan** geç

Bir üstaddan alıp **pendin**, eğer çözmez ise **bendin**

²² Hikmet DİZDAROĞLU, *Halk Şiirinde Türler*, s. 129.

²³ Mehmet ALDAN, *Türlü Yönleriyle Ayaş*, Ank., 1965, s. 156.

Kıyarsın kendine **kendin**, **Hüdadan** geç, **likâdan** geç

Anıp esmasını **çârin** yok et elde olan **varın**
Ola Sıddık **vefâdârın**, **serâdan** geç, **gînâdan** geç

Günahını anıp **ağla** ciğerin aşk ile **dağla**
Yürü Ceyhun gibi **çağla**, **riyâdan** geç, **nevâdan** geç

Ali'nin oğluna **cümle**, dediler kim **tebessümle**
Yezid kavmi kılur **hamle**, **kazâdan** geç, **belâdan** geç

Buyurdu anlara **sultân**, elimde var benim **burhân**
Bu keyfiyet bize **pinhân**, **hafâdan** geç, **cilâdan** geç

Özün ol şâhâ **taklîd** et, Cenâb-ı Hakk'ı **tevhîd** et
Rüsûm-ı terk ü **tecrîd** et, **hebâdan** geç, **sabâdan** geç

Ne demiş dinle **Peygamber** heman ol FAHRÎ **fermanber**
Kurulmuş kürsi ve minber safâdan geç cefâdan geç

B. Şiirin ayağında çift kafiye yer veren şiirler

Halk şiirinde *tek ayak* ve *döner ayak* olmak üzere iki türlü ayak vardır. Tek ayak her dördlüğün sonunda aynen tekrarlanan sözlerden oluşur. Döner ayak ise, esas alınan bir sesi taşıyan kelimelerle oluşturulan ayaktır. "... coştum bugün ben, ... şaşım bugün ben, ... aştım bugün ben vs..." örneklerde görülen "ş" sesi döner ayağın temel sesidir ve bu sesin farklı kelimelerde döndürülmesiyle meydana getirilmiştir.

Bazı âşıklar, çeşitli sebeplerden dolayı, şiirin ayağında bu tek sesle yetinmeyip iki hatta üç sese dayanan kafiye kullanır, elinden geldiğince rediflerle anlamı zenginleştirerek ayağı tamamlar. Bunu da aynı veya farklı seslere dayanan kelimeleri seçmek suretiyle iki yolla gerçekleştirir. İki sesle yapılanları *çift ayaklı şiir*, üç sesle yapılanlara *üç ayaklı şiir* olarak adlandırılabiliriz.

1. Aynı seslerle yapılan çift kafiye şiirler

Şiirin ayağında aynı sesleri ihtiva eden kelimelerle oluşturulan kafiye sistemidir. Seçilen sözlerin anlam bakımından birbirini tamamlaması endişesi dolayısıyla âşık, ayağın oluşturulmasında zorluk çeker. Bu zorluğun halledilebilmesi şiirin ve şairin gücünü belirler. Elimizde bu tarzda ortaya konulmuş 11 şiir bulunmaktadır. Bunlar; **Deryamî**²⁴, **Divanî**²⁵, **Feymanî**²⁶ (8), **Hicranî**²⁷, **Kasvetî**, **Kusurî**²⁸ (8+7), **Reyhanî**²⁹, **Ruhanî**³⁰ (8), **Sefil Selimî**³¹ (3 adet)'ye ait şiirlerdir. Şiirlerden Feymanî ile Ruhanî'nin şiirleri 4, Kusurî'nin şiirleri 15, diğerleri 11 hecelidir.

BAŞKA

Yarını bugün hazırla Zemin başka zaman başka Ehil kaptan isen terle Dümen başka duman başka	Gaflette yatarsın niçin Yarar iş bul yarın için Çalış didin yarın için Aman başka yaman başka
Bak halimi görür misen Duygulanır erir misen Hak istesem verir misen Demem başka hemen başka	Dikte harman savurursun Fikirleri kavurursun Niçin sözü çevirirsin Saman başka yemen başka
Kendi yolunu kendin aç Başkasından olmaz ilaç Öpeceksen bir eli seç Lamen başka damen başka	RUHANÎ neden yakınır Şerden belâdan sakınır Herşeyden bir şey okunur Namen başka sümen başka

x x x

²⁴ Halil AÇIKGÖZ, a. g. e., s. 185-186.

²⁵ Âşık Zülfikar Divanî, *Sen Seni Tam*, İst., 1971, s. 49

²⁶ Âşık Feymanî, *Ahu Gözlüm*, Ank., 1989, s. 18,

²⁷ İlhan YARDIMCI, *Büyük Halk Şairi Bayburtlu Hicranî*, İst., 1968, s. 60-61.

²⁸ M. Kaya BİLGEGİL, XVIII. Yüzyıl Saz Şairlerinden Kusurî, 1942, s. 72.

²⁹ Âşık Yaşar Reyhanî, *Kervan*, Ank., 1988, s. 30.

³⁰ Dilaver DÜZGÜN, *Âşık Mustafa Ruhanî*, Erzurum, 1997, s. 41.

³¹ Doğan KAYA, *Türk Halk Şiirinde Çok Kafiye Şiirler*, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları* 1991/2, Ank., 1991, s. 69-70.

GİBİ

Bakışların mânâ yüklü söz gibi
Hiç kış görmemişsin sanki yaz gibi
Güzel desem sana sanki az gibi
Gül kıskanır seni **al** yanağın var

İbrişim saçların sanki tel gibi
Dudakların peteklerde bal gibi
Her bir yanın yeni açmış gül gibi
Dil kıskanır seni **bal** dudağın var

KASVETÎ görmüyor seni el gibi
Diyor sanki sana burda kal gibi
Şu garip gönlümü ettin yol gibi
El kıskanır seni **dal** parmağın var

x x x

ZORUMUŞ

Ben kendimi ehil bir kul sanırdım
İnsan **olmak** insan **bulmak** zor imiş
Bazı kandırırdım bazı kanardım
Yola **gelmek** yolu **bilmek** zor imiş

Çuvaldızla iğne arasında ben
Düşün tercih eyle seç birini sen
Yiğidim diyorsan kaprisini yen
Öğüt **almak** temiz **kalmak** zor imiş

Kötülerden uzak iyiler haslar SEFİL
Falan kim ki diyen kayaya toslar
Ummanı görmeyen dalgıçlar taslar
Aşkla **dolmak** bahre **dalmak** zor imiş

SELİMÎ'den saf kuyruk yağı
Hemi panzehirdir hem de ağı
Hazineler saklar Erciyes dağı

Dağı **delmek** hisse **almak** zor imiş³²

x x x

BENİM

Ehl-i diller sorarsa **simsar** benim **muhtar** benim
Taze mey pünhanım ikrar eyleyen **ezhar** benim **bîdâr** benim
Vasl-ı pünhanın ikrar eyleyip destur alan
Sem'ine pervane-veş **iksir** benim **esrâr** benim

Hala bend olmuş rumuzu katlanan bulur devam
Kal ile meşhur bir demde pir ü civan hâs u âm
Bu ser-i sevdâ ile bulmaz cihanda kimse kâm
Şimdi bu meydan-ı aşka **mâr** benim **ecdâr** benim

Elli yıldır bu tarikde çekmişem cevrü belâ
Mübtelâyım firkatine vuslatına mübtelâ
Ehl-i uşşak var ise çıksın görem işte salâ
Haml eden adâya şimdi **pir** benim **leşker** benim

Dâd-ı Hak'tandır bu yektâ hâşâ kendinden değil
Her tarikin mürşidinden destur aldım şöyle bil
Bunca âlem içre gezdim olmadım asla hazil
KUSURÎ'm çok cümleden **esgar** benim **ebter** benim

Bu tip şiirlerin başka örneklerine **âşık karşılaşmalarında** da rastlanılır. Görebildiğimiz altı karşılaşmada, aynı sese dayanan ayaklar kullanılmıştır. İkinci bir husus da tamamının üç âşık arasında cereyan etmesidir. Sözkonusu karşılaşmalar Nâzım İrfan Tanrıkulu'nun hazırladığı *Âşıklar Divanı* adlı eserde yer almaktadır. ın kimler arasında hangi seslerle yapıldığı ve hece sayıları şöyledir: (Belirtilen sayfa rakamları bahsettiğimiz kitaptaki sayfalara aittir.):

Tanrıkulu-Çerkezoğlu-Çırağı: "r" sesi - 8 heceli (s. 298-299)

Sümmanioğlu-Türabi-Tanrıkulu: "t" sesi - 11 heceli (s. 517-518)

Tanrıkulu-Karahanlı-Günay Yıldız: "z" sesi - 8 heceli (s. 99-100)

Tanrıkulu-Kul Nuri-Reyhani: "z" sesi - 11 heceli (s. 267-268)

³² Doğan KAYA, *Âşık Sefil Selimî-Çobanın Can Pınarı*, Sivas, 1996, s. 94.

Tanrıkulu-Torunî-Ruhanî: "z" sesi - 11 heceli (s. 370-371)

Dündar-Yavuz-Tanrıkulu: "z" sesi -11 heceli (s. 617-618)

Biz bunlardan **r, t, z** sesleriyle yapılan ayaklara ait olmak üzere birer örnek kaydediyoruz.

Tanrıkulu-Çerkezoğlu-Çırağı

Tanrıkulu

Deli gönül boşa gezme

Serde sırda mânâ ara

Aşkın sahrasına düşüp

Narda nurda mânâ ara

Çerkezoğlu

Bülbülün feryadın neder

Zarda zerde mânâ ara

Gâh yeşildir gâhi beyaz

Kırda karda mânâ ara

Çırağı

Gâh sudasın gâh toprakta

Yerde torda mânâ ara

Şayet Musa'yı gördünse

Turda nurda mânâ ara

Tanrıkulu

Dert bitirir azar azar

Bu âlemde kıldım nazar

Leylâ çölde boşa gezer

Yarda yerde mânâ ara

Çerkezoğlu

Korkaklara meydan olmaz

Okumayan irfan olmaz

Can vermeden canan olmaz

Serde erde mânâ ara

Çırağı

Adamın boynu kesildi
Sağ iken sesi kısıldı
Mansur boşa mı asıldı
Erde **darda** mânâ ara

Tanrıkulu

Anla gönül narı budur
Sevdanın diyarı budur
Ol Hüda'nın sırrı budur
Varda **Bir'** de mânâ ara

Çerkezoğlu

ÇERKEZOĞLU'nun ahına
Ermedim barıgâhına
Gel gir aşkın dergâhına
Erde **görde** mânâ ara

Çırağı

NURİ ÇIRAĞI'nın sesi
Dilindedir ki ihlası
Dünya ahret mesiresi
Burda **orda** mânâ ara

Tanrıkulu

TANRIKULU zara düştüm
Ben burada zora düştüm
Mansur gibi dara düştüm
Gerde **görde** mânâ ara

Çerkezoğlu

ÇERKEZOĞLU'nun özünde
Işık veren gündüzünde
Âşıkların kapısında
Yerde **karda** mânâ ara

Çırağı

Bak bu sırra eren kimdir
Bu ÇIRAĞI gören kimdir
Bakan kimdir gören kimdir
Durda görde mânâ ara³³

Sümmanoğlu-Türabi-Tanrıkulu

Sümmanoğlu

Bilmiyorum amma böyle demişler
Kemaleti olan **cehalet** siler
Her sözünde cevher altın gümüşler
Kerameti olan **kerahet** siler

Türabî

Düşenin yüzüne güler her zaman
Merhameti olan **hararet** siler
Bu dünyanın varı olmaz gözünde
İtikati olan **ziyafet** siler

Tanrıkulu

Anladım bu sözü usta âşıklar
Hakikati olan çok **illet** siler
Hiç durmadan yalvarırım Rabb'ime
Kıraati olan **kefaret** siler

Sümmanoğlu

Kim bilir ki nasıl olur sonumuz
Şükrolsun Mevlâ'ya doğru yönümüz
Çalış kazan öğün demiş dinimiz
Cesareti olan **sefalet** siler

Türabî

Dilimde kalbimde Hakk'ı söyleyen
Gariplerin dertlerini paylayan

³³ Nâzım İrfan TANRIKULU, a.g.e., s. 298-299.

Kelâm-ı Kadim'i rehber eyleyen
Malumatı olan **kehanet** siler

Sümmanoğlu
SÜMMAN'OĞLU sevda suyu yağışlar
Bilirsiz ki Hak'tan gelir doğuşlar
Umarım ki hocam bizi bağışlar
Mahareti olan **kabahat** siler

Türabî
Gel TÜRABÎ dikkat eyle diline
Korku yoktur Hakk'ın gerçek kuluna
Allah için gidip cihat yoluna
İcabeti olan bir **zillet** siler

Tanrikulu
TANRIKULU düşün ta içinden yan
Feryat eyle inan ol Mevlâ'nı an
Eğer günahsızsa gariban insan
Bekareti olan **delalet** ister³⁴

x x x

Tanrikulu-Kul Nuri-Reyhanî

Tanrikulu
Feryat ile çok dolandım dünyayı
Yazdan buzdan anlayanı görmedim
Âşık diye meydanlarda dolandım
Sazdan sözden anlayanı görmedim

Kul Nuri
Neden ise hiç kanaat kalmadı
Çoktan azdan anlayanı görmedim
Ya nasıl olacak sohbetin vardır
Özden tuzdan anlayanı görmedim

³⁴ Nâzım İrfan TANRIKULU, a.g.e., s. 517-518.

Reyhanî

Gevezeler çok konuşur boşuna
Sizden bizden anlayanı görmedim
Dervişler dolanır kendi başına
Dizden izden anlayanı görmedim

Tanrıkulu

Âlem çok geniştir ettim nazarı
Çekmiyor bu gönül figanı zarı
Aşkın mekânında kurdum pazarı
Bazdan bezden anlayanı görmedim

Kul Nuri

Küçüksen büyüğü yutmak kolay mı
Boşa meydanları katmak kolay mı
Dizde derman bitti tutmak kolay mı
Gazdan hızdan anlayanı görmedim

Reyhanî

Geliyorum bilenlerin peşine
Karışmayız ariflerin işine
Gençliğimi satmasınlar boşuna
Cazdan cızdan anlayanı görmedim

Tanrıkulu

Mahlas TANRIKULU İRFAN gibiyim
Yol vermez yücede ferman gibiyim
Gönül hasadında harman gibiyim
Tezden tozdan anlayanı görmedim

Kul Nuri

Kim kime meydanı nasıl açıyor
Nasıl inceleyip neyi seçiyor
Kimler minareden çıkıp uçuyor
Kazdan Laz'dan anlayanı görmedim

Reyhanî

Her kimde var ise kuvveti dayı
REYHANÎ onunla olurmuş ayı
Fukaraya danışmayın bankayı
Cızdan vızdan anlayanı görmedim³⁵

Aynı ses esasına dayalı ayakla yapılmış ilgi çekici bir karşılaşma da **Efkarî** (1900-1980) ile **Azmî** arasında olmuştur. Karşılaşma hem kafiye hem de ebced hesabı esas alınmıştır. Kafiye (nun) sesine dayandırılmıştır. Bilindiği gibi (nun) ebcede 50 sayısını karşılar. Bir dize içinde, (nun) ile başlayıp biten kelime ile, sonu (nun) olan kelime şartı öne sürülmüştür. Bu karşılaşmayı âşıklar başarı ile tamamlamıştır.

Azmî

Ebced okumuşsen kolay çıkarsın
(**Nihan**)da hesap çift (**han**)da tek elli
Sıra sıra madalyan var takarsın
(**Nişan**)da hesap çift (**şan**)da tek elli

Efkarî

Biz ders okumuşuz pir-i mugandan
(**Noksan**)da hesap çift (**kan**)da tek elli
Bu aşkın elinden geçmişiz candan
(**Nisyan**)da hesap çift (**yan**)da tek elli

Azmî

Muamma açmada göster feraset
Bu hesapta gerek yüksek dirayet
Sorsalar bir kaza bir de vilayet
(**Narman**)da hesap çift (**Van**)da tek elli

Efkarî

Yaramayan yere hiç gitmeyelim
Hele yaramazdan bahsetmeyelim
Nasrettin Hoca'yı unutmayalım

³⁵ Nâzım İrfan TANRIKULU, a.g.e., s. 267-268.

(Numan)da hesap çift (son)da tek elli

Azmî

AZMÎ bu hesabı bilenler açar
Âşına olmayan şaşarır nâçar
Her sene otuz gün takvimde geçer
(Nisan)da hesap çift (san)da tek elli

Efkarî

Herkes işitmiştir dünyada vardır
EFKARÎ Edirne Yanya'da vardır
Çalanlar bugün çok Konya'da vardır
(Neyzen)da hesap çift (zan)da tek elli³⁶

2. Farklı seslerle yapılan çift kafiyeli şiirler

Şiirin ayağında çift kafiye kullanmanın bir başka şekli de farklı sesleri ihtiva eden kelimelerle yapılmış kafiyeleri kullanma usulüdür. Elimizde bu tarzda ortaya konulmuş bir hayli örnek vardır. Bunlardan on üç adedini konuyla aynı konuyu ele alan Türk Halk Şiirinde Çok Kafiyeli Şiirler adlı önceki çalışmamızda yayımlamıştık. **Zileli Talibî**³⁷, **Silleli Sürurî**³⁸, **Tokatlı Nuri**³⁹, **Zabit**⁴⁰, **Hicranî**⁴¹, **Reyhanî**⁴², **Hasretî**⁴³, **Sefil Selimî** (3 adet)⁴⁴, **Gül Ahmet**⁴⁵, **Ali Güç**⁴⁶ gibi âşıklara ait olan bu örneklere tekrar yer vermek istemiyoruz.

³⁶ Kemalî Bülbül, **Ardanuçlu Efkarî**, HOTEY-Der Yayınları, (Basıldığı Yer yıl yok), s. 23-24.

³⁷ Refik Ahmet SEVENGİL, **Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri**, İst., 1965, s. 259-260.

³⁸ Sadeddin Nüzhet (ERGUN), **Silleli Sürurî**, İst., Tarihsiz, s. 26.

³⁹ İbrahim ASLANOĞLU, *Erzurumlu Emrah'ın Son Günleri ve Ölümü*, **Türk Folkloru**, VII (85), 8.1986, s. 5.

⁴⁰ Saim SAKAOĞLU- Ali Berat ALPTEKİN- Esmâ ŞİMŞEK, **Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri**, C. I, İst., 1985, s. 137.

⁴¹ İlhan YARDIMCI, **Büyük Halk Şairi Bayburtlu Hicranî**, İst., 1968, s. 19.

⁴² Âşık Yaşar Reyhanî, a. g. e., s. 50.

⁴³ Âşık Hasretî, **İşıklı Pınar**, Ank., 1989, s. 37.

Sözünü ettiğimiz makalenin yayımlanmasından sonra bu grupta değerlendirebileceğimiz başka 20 örnek daha tespit ettik. Bunlar; **Erdem Can** (2 adet), **Eserî**, **İbrahim Doğan**, **Kaptanî** (2 adet), **Recep Kızılkaya**, **Metin Özcan**, **Ruhanî**, **Sefil Selimî** (5 adet), **Şeref Taşlıova**, **Sefil Kadimî** (2 adet), **Mazlumî** (Uğur Kaya) **Zakirî** ve **Murat Boydaş**'ın şiirleridir. Sefil Selimî'nin Çobanın Can Pınarı adlı eserde geçen bahsettiğimiz beş şiirinden ikisini kaydediyor, 89, 91, 164. sayfalarda kayıtlı üç şiirini belirtmekle yetiniyoruz. Ayrıca kitabımızın Gülşadî ve Çırakları başlıklı yazımızda yer alan (Öğrendim) başlıklı şiiri de burada zikredebiliriz.

DÜŞ ARASINDA

Bir güzelin vurgunuyum	Buse aldım buse verdim
Ben iki kaş arasında	Sanki hiç kalmadı derdim
Öyle hasret yorgunuyum	Nasip oldu yarı gördüm
Son iki kış arasında	Dün iki düş arasında

Görem dedim vefasını	Hangi âşık murad aldı
Süremedim sefasını	Muradı yarıda kaldı
Çektim aşkın cefasını	Derler ÂŞIK ERDEM öldü
On iki yaş arasında	Can ile taş arasında ⁴⁷

x x x

GURBET ÇİÇEĞİ

Yarına arzusu ümidi vardı	Zalimin zulmünden usandı bezdi
Solmadı kış larda gurbet çiçeği	Cahil el kopardı acılar üzdü
Hasret ülkesinde bir sevgi yurdu	Kıymet bilmeyenler çiğnedi ezdi
Bulmadı boş larda gurbet çiçeği	Olmadı baş larda gurbet çiçeği

Âşık ERDEM CAN'ı yar âşık etti

⁴⁴ Âşık Sefil Selimî, **Kul Yanması**, Ank., 1989, s. 35 / İbrahim ASLANOĞLU, **Âşık Sefil Selimî-Yalınkat**, Sivas, 1978, s. 68./ Doğan KAYA, *Türk Halk Şiirinde Çok Kafiyeli Şiirler*, THKA 1991/2, Ank., 1991, s. 77-78.

⁴⁵ Feyzi HALICI, **Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk**, Ank., 1981, s. 89.

⁴⁶ Ali GÜÇ, HAGEM Arşivi, YB. 86. 0122.

⁴⁷ Cengiz GÜRLEK, **Âşık Erdem Can-Gurbet Çiçeği**, Sivas, 1996, s. 43.

Diken arasında ömrümüz bitti
Sevenleri bile unutup gitti
Kalmadı **düş**lerde gurbet çiçeği⁴⁸

x x x

YAYLA YOLUNDA

Sen o geçedesin ben bu geçede
El ele **tutu**şak yayla yolunda
Ben oldum sevdiğim köyden göç eden
Gül güle **tütü**şek yayla yolunda

Dağ taş şahit oldu seninle bana
Kül oldum aşkınla ben yana yana
Ayrılık tak etti bu tatlı cana
Yel yele **biti**şek yayla yolunda

Hem hayal görürüm hemi de düşler
Dost sevdan başıma açtı çok işler
Özümde hasret var gözümde yaşlar
Sel sele **kati**şak yayla yolunda

Kurtlara kuşlara yar seni sordum
Kız senin uğruna aklımı verdim
ÂŞIK ESERİ'yim figana durdum
Dal dala **ötü**şek yayla yolunda⁴⁹

x x x

ÖLECEK

Ne dikene güle ne de bir güle
Diken de ölecek **gül** de ölecek
Ne yağmura kalır ne bir sele
Akan da ölecek **sel** de ölecek

⁴⁸ Cengiz GÜRLEK, *Âşık Erdem Can-Gurbet Çiçeği*, Sivas, 1996, s. Arka Kapak.

⁴⁹ İmren SEVİNDİK, *Âşık Eserî-Yayla Yolunda*, Sivas, 1998, s. Arka kapak.

Seherin vaktinde düşmüşüm yola
Geliyor karşımdan yarım mi ola
Bülbülüm gül için çıkmıştır dala
Çıkan da ölecek **dal** da ölecek

Kuşkulu hallerim ayan Mevlâ'ya
Mecnun âşık olmuş idi Leylâ'ya
İBRAHİM DOĞAN'ım türkü söyleye
Yakan da ölecek **dil** de ölecek⁵⁰
x x x

GELİYORUM

Âşıkların toplandığı meydanda
Geliyorum **eriyerek pişerek**
Yiğitlerin güreştiği harmana
Geliyorum **yürüyerek koşarak**

Taşım su ile değirmen dönmez
Bu atasözünü cahiller bilmez
Ustayla çırakta mesafe kalmaz
Geliyorum **koruyarak koşarak**

Ben nefsimde doğruluğu aradım
Haksızlığa karşı benim feryadım
Doğru bir hedefe ben adım adım
Geliyorum **arıyarak aşarak**

KAPTANI'yim bez olmadım tarağa
Hedefim dikmeden fazla ırağa
Her kul girer birgün kara t toprağa
Geliyorum **çürüyerek düşerek**⁵¹
x x x

⁵⁰ Şiir, 26.5.1999 günü tarafımızdan derlenmiştir.)

⁵¹ Şiir, 9.12.1997 günü tarafımızdan derlenmiştir.

GÖZ GÖRE GÖRE

Sevdiğim hasretim verem ediyör Balkonda oturur yola inmezsin
Usandım kapına **yüz süre süre** Neler çektiğimi inan bilmezsin
Günler boş geçiyor gençlik gidiyor Yüz keredir söz verip de gelmezsin
Hergün eriyorum **göz göre göre** Umudum bağladım **yüz bire bire**

Dünya güzel dolsa seni bilirim KAPTANÍ'yim günlerini sayarak
Zincire vursalar sana gelirim Sözlerini telefonda duyarak
Seni görmeyince deli olurum Bugün geçti belki yarın diyerek
Usandım peşinden **iz süre süre** Bıkmadın sen bana **söz vere vere**⁵²

x x x

GEREKENLER

Maksatlar engele vardığı anda Bu milletin dini İslâm değişmez
Kışlada alarm vurduğu anda Yolcu İslâm hanı İslâm değişmez
Tehlike bacayı sardığı anda Damarı Türk kanı İslâm değişmez
Bize **biz** gerekir **elden** fayda yok Bize **köz** gerekir **külden** fayda yok

Türkler arı olsun Türkiye'm çiçek Düşman bile olsa haset etme haaa
İbadet süsümüz gönüller petek Cömertlik et cimriliği tutma haaa
Mânâlar gönülde yerleşsin tek tek "Denizden abdest al, israf etme"
haaa
Bize **söz** gerekir **telden** fayda yok Bize **az** gerekir **boldan** fayda yok

Geç kaldık elele tutuşmak için
Uzay yarışına yetişmek için
İlmin ateşiyle tutuşmak için
Bize **hız** gerekir **kaldan** fayda yok⁵³

x x x

ELVEDA

⁵² Şiir, 9.12.1997 günü tarafımızdan derlenmiştir.

⁵³ Recep Kızılkaya, **Kavuşanlar**, Sivas, 1991, s. 8.

Ayrılık zamanı gurbettir yolum Zaman gelir geçer güne gün
ekler
Varamam eline gayrı neyleyim Gönül sevdiğinden bir haber
bekler
Çaresiz kırıldı kanadım kolum Derleyip yaylada türlü
çiçekler
Saramam beline gayrı neyleyim **Seremem yoluna** gayrı neyleyim

Bir hasret acısı başlar çekilmez METİN ÖZCAN der ki
baharım soldu
Garibin kabrine taşlar dikilmez Hayaller ümitler bir bir yok
oldu
Ağlasam gözümünden yaşlar dökülmez Elimde yadigâr bir sazım
kaldı
Duramam seline gayrı neyleyim **Vuramam teline** gayrı neyleyim⁵⁴

x x x

AYRI KALIR

Şu dünyada ayrılığın elinden Âşık telden anlar yolcu da
yoldan
Mekân ayrı kalır **kul** ayrı kalır Bağban bilir gülistanın
halinden
Eriyen zamandan devrolan gündün Bir goncayı koparsalar dalından
İnsan ayrı kalır **yıl** ayrı kalır **Gülşen** ayrı kalır **gül** ayrı kalır

Herkes oynayamaz bu oyuncakta Âşık RUHANÎ'yim işin incesi
Haklı sürüm sürüm haksız kucakta Bu âlemden gelmiş geçmiş niceşi
Gözyaşı damlayıp sönen ocakta Fasil tamam olur ölüm
gecesi
Duman ayrı kalır **kül** ayrı kalır **Ozan** ayrı kalır **tel** ayrı
kalır⁵⁵

x x x

⁵⁴ Celalettin KURT, *Elbistanlı Şairler Antolojisi*, Malatya, (1993), s. 227.

⁵⁵ Dilaver DÜZGÜN, *Âşık Mustafa Ruhânî*, s. 217.

SEVGİ

Ne kitaba sığar ne de yoruma
çarkında
Birlerdeki sevgi **bin**deki sevgi
arkında
Cevap hazırladı kendi soruma
ırkında
Serlerdeki sevgi **ben**deki sevgi
sevgi

Şu kürre-i arzın dönen

Ömür değirmeni hayat

Siyeh-beyaz sarı-esmer

Morlardaki sevgi **sen**deki

Eyyup Peygamber'in yarasında o
Karıyla kocanın arasında o
İncelik kabalık darasında o
Zarlardaki sevgi **zan**daki sevgi
sevgi

İmanda ısrarda fikir zikirde
Duygu düşüncede sabır şükürde
Güzelde çirkinde zengin fakirde
Erlerdeki sevgi **şan**daki

Yadda yabancıda kavim hısımda
Çehresi akseder mevcut cisimde
Seyret tablolarıda seyret resimde
olmayan
Türlerdeki sevgi **sand**aki sevgi
sevgi

Sınır tanımayan hudut bilmeyen
Karanlığın pençesinde kalmayan
Vaktin ziyasından mahrum

Turlardaki sevgi **tand**aki

Zincirler koparır vız gelir köstek
Ayaklarda ökçe parmağa destek
taşı

SEFİL SELİMİ'niz âşık bir kişi
Taşırsan Yunus'un aşkını

Mutluda mutsuzda kutlu bir istek
Yarlardaki sevgi **ben**deki sevgi

İyinin temizinin safların işi
Nurlardaki sevgi **din**deki

sevgi⁵⁶

x x x

SOR

Kapı kapı gez

Her can bir çeşit

Benliğin kürkü

⁵⁶ Doğan KAYA, *Âşık Sefil...*, s. 79.

Birden bini sor Ne dersem işit Çektiğin korku
Bu esrarı çöz Kim kime eşit Araştır farkı
Sırdan seni sor **Pirden bunu** sor **Erden canı** sor

Yediğin zehir Âlemin cemi SELİMÎ'ye kar
Gözyaşı nehir Binası himi SEFİL'liği var
Batınla zahir Elifi mimi Lisanında der
Nurdan tanı sor **Yardan dini** sor **Ferden beni** sor⁵⁷

x x x

BİR HOŞ

Geçmişten gelecek zaman için Gökten yere yağmur yağışı
gibi
Bilmesi bir başka **görm**esi bir hoş Güneşin ufuktan doğuşu gibi
İnsanoğlu hayatının göçünü Işık karanlığı boğuşu gibi
Silmesi bir başka **sorm**ası bir hoş **Gülmes**i bir başka **sarm**ası bir hoş

Dörtnala koşarmış küheylan atı Doğruyu konuşmak dilin
zekâtı
Asaletten gelir onun sürati Helala uzanmak elin zekâtı
Aklın iradesi ruhun saati Kırkta bir verilir malın zekâtı
Çalması bir başka **kurması** bir hoş **Olması** bir başka **vermesi** bir hoş

Herkes bir umutla yaşar dünyada Huzur ile güler insanın yüzü
Bu enerji depolanır bünyede Herkese hoş gelir sohbeti sözü
Masal bahçesini görür rüyada Eğer gerçekleri görmüşsü
gözü
Kalması bir başka **yorması** bir hoş **Bulması** bir başka **ermesi** bir hoş

Herkes bilir kendi solu sağını ŞEREF her insanda ayrıdır
niyet
Boş geçirmez zamanını çağını Hayat bazan kolay bazan
eziyet
İçindeki büyük umut dağını Mutluluk insanda güzel meziyet

⁵⁷ Doğan KAYA, *Âşık Sefil...*, s. 161.

Delmesi bir başka yarması bir hoş Alması bir başka varması bir hoş⁵⁸

x x x

IRAĞIM

Can evime bir od düştü yanarım Ellerim koynumda
bağlandım kaldım
Sazdan ayrı düştüm telden ırağım Neler umut ettim bakın ne buldum
Sanki içten içe kaynar pınarım Aşkı kabul ettim bir âşık
oldum
Gözden ayrı düştüm selden ırağım Közden ayrı düştüm külden ırağım

Sormayın yarenler halim perişan Ey SEFİL KADİMÎ sana ne oldu
Gönülünden gönüle yolum perişan Kim ne istediye o onu
buldu
Bağım talan oldu gülüm perişan Muradım umudum
gözümde kaldı

Yazdan ayrı düştüm gülden ırağım Özden ayrı düştüm dilden ırağım⁵⁹

11.10.1994

x x x

BAHSETME

-Âşık Enis'e-

Ateş olsan cürmün kadar yer yakan Söz suyum var deme közü karartır
Henüz korlanmadan külden bahsetme İnsan dili ile yerin daraltır
Kir ile pislikten görünmez yakan Rengini uçurur benzin sarartır
Daha varlanmadan halden bahsetme Sen ki erlenmeden kuldun
bahsetme

Arı isen biraz dolaş çiçek gör KADİMÎ der çift ayağa cevap ver
Sağlam at temelin sağlam bina ör Sanatım sanattır seni çiğner yer
Topalsın sakatsın hem de körden kör Herkes takdır etsin böyle
sergi ser

⁵⁸ Gülpınar, Ocak 1998, Yıl:23 S. 261, s. 26.

⁵⁹ Halil İbrahim DALGIÇ, Âşık Sefil Kadimî, Sivas, 1999, s. 19 (Basılmamış Lisans Tezi).

Nefsin **kör**lenmeden **dil**den behsetme
bahsetme⁶⁰

Sevip **bir**lenmeden **daldan**

1988.

x x x

YALNIZIM

Aşkın deryasında boğuldum gittim Gördüm seni aklım şaştı del'oldum
Bilgeler olurum **dil**de yalnızım Düşünce aşkına yandım çöl
oldum
Şansıma baktırdım tükendim bittim Kasırgalar koptu kırık dal oldum
Belgeler olurum **falda** yalnızım. **Dalg**alar olurum **salda**
yalnızım.

Hasretlik çekerim ıstırap katma Kaşların yay gibi gözlerin
kömür
Sevdana yanarım uzağa atma MAZLUMÎ'ye sanki her
sözün emir
Aşkın güneşini doğdurdun batma Aşk tadanlara yeter mi ömür
Gölgeler olurum **çölde** yalnızım. **Çalg**ılar olurum **telde** yalnızım⁶¹

x x x

KARIŞMA

El elden üstündür arşa varınca Kimi Hakk'a âşık kimi
mecazî
Dil dilden üstündür kürse varınca Kimi hazır cevap tez verir sözü
Kelâmlar manâlı incedir ince Kimi gözü görmez el çalar gözü
Kimsenin **söz**üne karışma **dilim** Kimsenin **sazına** karışma
elim

Kimi terk eylemiş taht u tacını *Herkesin kalbinde gizli hali var*
Kimi ilim okur vermiş gücünü *Kimse bilmez nere gider*
yolu var

⁶⁰ Halil İbrahim DALGIÇ, a. g. e., s. 81

⁶¹ Doğan KAYA, *Acıyurtlu Halk Şairleri*, Sivas, 1999, s. 143.

Kimi mala malik yapmış Hacc'ını Sırlanmış petekte oğul balı var
Kimsenin **azına** karışma **gülüm** Kimsenin **pozuna** karışma
balım

ZAKİRÎ tenhada durmaz yazarım
Bazı Mecnun olup çölde gezerim
Devlet izin verse açsam pazarım
Kimsenin **bezine** karışma **malım**⁶²
(saz : iş)

x x x

TUTMUYOR

Yine hatırladım bizim elleri İlkbaharda boz bulanık sel gibi
Varacağım ama **dizim** tutmuyor Dalları kırılmış gonca gül gibi
Dağlarında açan renk renk gülleri Gurbet elde alem bana el gibi
Dereceğim ama **özüm** tutmuyor **Soracağım** ama **gözüm**
tutmuyor

Yoktur emmin dayın göç etmiş halan Dağlarda meleşir koyunla
kuzu
Boşalmış o köyler edilmiş talan senden ayıranın kör ola gözü
Ne mektup yazan var ne haber salan âşık MURAT dert ortağın şu
sazı

Soracağım ama **yazım** tutmuyor **Kıracağım** ama **yüzüm** tutmuyor⁶³

Çok sayıda örneğini gördüğümüz çift kafiye ayak şiir tarzı, zaman zaman **âşık karşılaşmalarında** da karşımıza çıkmaktadır. Elimizde bu şekilde ortaya konulmuş 10 örnek vardır. Bunlardan birisi Çobanın Can Pınarı adlı kitapta olup, Sefil Selimî'ye aittir. ⁶⁴ Diğer 9 karşılaşma ise, Nazım İrfan Tanrıkulu'nun **Âşıklar Divanı** adlı eserindedir. Karşılaşmalar şu âşıklar arasında cereyan etmiştir. Belirtilen sayfa numaraları adı geçen esere aittir.

⁶² Doğan KAYA, **Âşık Zakirî**, Sivas 1996, s. 46.

⁶³ Şiir, 6.6.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.)

⁶⁴ Doğan KAYA, **Âşık Sefil...**, s. 234.

Tanrıkulu-Mürsel Sinan-Günay Yıldız: 8 heceli (s. 146)
Tanrıkulu-Mustafa Aydın: 11 heceli (s. 171)
Çerkezoğlu-Çırağı-Tanrıkulu: 8 heceli (300-301)
Tanrıkulu-Maksut Koca: 11 heceli (s. 341)
Ruhanî-Tanrıkulu-Torunî: 8 heceli (s. 372-373)
Tanrıkulu-Erdali-Azeri: 8 heceli (s. 407-408)
Tanrıkulu-Şihlioğlu-İmami: 8 heceli (s. 421-422)
Mevlüt İhsanî-Taşlıova-Tanrıkulu: 11 heceli (s. 438-439)
Tanrıkulu-Üstündağ-Poyrazoğlu: 8 heceli (s. 585-586)

Biz bu karşılaşmalardan birini örnek verelim:

Tanrıkulu

Feryat eder deli gönlüm
Umman benim **sel** bendedir
Ben Hakk'ımı arıyorum
Kervan bende **yol** bendedir

Şihlioğlu

Dinleyin beni dostlarım
Derman bende **hal** bendedir
Daima sohbet isterim
Ferman bende **dil** bendedir

İmamî

Hoş safalar getirmişler
Mihman ende **el** bendedir
Meyveleri yetirmişler
Bağban bende **gül** bendedir

Tanrıkulu

Hak yolunda ize döndüm
Benliğimde öze döndüm
Ateş aldım köze döndüm
Duman bende **kul** bendedir

Şihlioğlu

Yönüm Hakk'a çeviririm

Dağlar olsa deviririm
Ben de harman savururum
Saman bende **yel** bendedir

İmamî
Bilmem kim kisb ü kâr etmiş
Kimler kimleri yar etmiş
Biri birini var etmiş
Rahman bende **kul** bendedir

Tanrikulu
İRFAN dile çağırır o
Bağda güle çağırır o
Gerçek yola çağırır o
Kur'an bende **dal** bendedir

Şihlioğlu
Şihl'oğlu der doğru yolum
Kara bahtım deliyorum
Aşka gelse çalışıyorum
Keman bende **tel** bendedir

İmamî
Otuz beş yolun yarısı
Bilmem ne olur gerisi
İMAMÎ aşkın sürüsü
Çoban bende **mal** bendedir⁶⁵

Bunların dışında ayağı çift kafiyeli örnekleri halk türkülerinde de görmekteyiz.

Kar yağıyor yağıyor
Abamı giyeceğim
Sakallıya varıp da
Baba mı diyeceğim

x x x

⁶⁵ Nazım İrfan TANRIKULU, a. g. e., s. 421-422.

Çıktım dağların başına
Karı dizleyi dizleyi
Yaralarım göz göz oldu
Yârı gözleyi gözleyi

3. Mısra başı kafiye (baş kafiye) ve kelime başı kafiye ile yapılan çift kafiye şiiirler

Yaralarım göz göz oldu Sözlerimizin başında da söylediğimiz gibi Türk şiirinin ilk örneklerinde kafiye mısraların başında idi. Kafiye, daha sonra ortaya ve sona kayd.

Edebiyatımızda nadir de olsa mısra başında kafiye yer veren şairler vardır. Sözgeşi, **Âşık Paşa**, **Gubarî**, **Bosnavî**, **Erkiletli Âşık Hasan** (1772-1856)(3 adet), **Veysel Şahbazoğlu**, **Kaptanî** ve **Cefai'nin** şiirlerinde bu tip örneklere rastlamaktayız. Tabii ki ortaya konulan bu örneklerde mısra sonlarında da kafiye yer verilmiştir. Şiirlerde dikkatimizi çeken bir başka taraf da aynı sesle başlayan kelimeleri mümkün olduğunca bir araya getirme gayretidir. Bu durumda, mısralarda kafiye sayısı daha da artar ve biz bu şiirleri çok kafiye şiiirler olarak ele alabiliriz.

Erkiletli Âşık Hasan'ın baş kafiyeyle söylediği üç şiirin ortak özelliği hepsinde de (**m**) ünsüzünü kullanması ve bu sesle başlayan kelimelere mısra içlerinde de yer vermesidir.

GELİR

Mürüvvet kânsın **muy**-ı anber Müjgânın okuna **mail**
olmuşam
Mahmurdur gözleri **mestane** gelir Muhtacım dildara **murad almışam**
Mislin yok cihanda **mah**-ı envarım Mümkün mü sevdiğim **mihman**
gelmişem
Melek karışmıştır **merdane** gelir Merhamet kıl bana **meskâne** gelir

Müşkil işlerime **medet** kıl **nazar** Meded kıl HASAN'a **murada irem**
Mezahibdir şahım **medhini yazar** Men gedaya olmazsa **meğer kerem**
Mahsus görmek için **meşrebim gezer** Muhabbet tuzağın **mestali**
korum

Mat etmiş kendini **meydana gelir** Merhaba efendim **miyane gelir**⁶⁶

Karşılı âşık **Veysel Şahbazoğlu** (Arpaçay, 1921-1995) ise üç dörtlük olarak söylediği Tekerleme başlıklı şiirinde dörtlükleri **m, h** ve **a** sesleriyle başlatmıştır.

BİZE

Merdan Muhammed damadı **Mustafa** evlâ bize
Musa Kelimullah dedi **Mevlânâ Mevlâ** bize
Mevlûd Resulü şanına hatib-i çelebidir
Mehdi sahibü'l-zamanı **muratla Mevlâ** bize

Hasan ağı ile gitti **Hüseyin** al kanınan
Hamza Habibillah dedi **Harun'** da nişaninan
Halil' den **Hacer hamile** İsmail kurbanınan
Hatice' yle **Havva haktır** gelmesin **hülya** bize

Adem'i abad etti gönderdi peder dedi
Ahmed Ali'yi diledi **Abbas'a** kader dedi
Abdullah Amine eşi **Ayşe Muhtar'** da dedi
Allah'ın alîm varlığı **ŞAHBAZ'ım** söyle bize ⁶⁷

Azerbaycanlı şair **Molla Cuma'nın** da mısra başında ve mısra sonunda aynı sesi kullanarak vücuda getirdiği ve başarılması oldukça zor olan pek çok şiiri vardır. Sesini esas alarak söylediği bir şiiri şöyledir:

BAZİNEN

Ne yahşî sen bize gelibsen **canan** **Nadan** iken halal olsun sen **amin**
Neçün geldin bele çile-bazinen **Naşılarla** hemdem olma sen
amin
Nerden nere düşdü yine bu **seyran** **Nadan** deyim **İsmi** **Pünhan** sen
amin
Neçe tutar ala garga bazinen **Ne** gezirsen özün dune bezilan

⁶⁶ Rasim DENİZ, *Erkiletli Âşık Hasan*, Kayseri, 1996, s. 115.

⁶⁷ Erdoğan ALTINKAYNAK, *Âşık Veysel Şahbazoğlu (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)*, Ank., 1998, s. 9.

Nazlı yarım heç doymuram busenden
Nođlu nabat řirin olmaz busenden
Nöker CÜME çoh çekinir bu senden
Namerdlerin dilin dursun baz ilan⁶⁸

II. ÜÇ KAFİYELİ ŞİRLER

Diđerlerinde olduğu gibi, bu şiir tiplerinde de hem şiirin bünyesinde hem ayağında kafiyeye yer verilir. Takdir etmek gerekir ki, çift kafiyeli şiirlere nazaran bu şiirleri vücuda getirmek daha güçtür. Çünkü, şair teknik yönden başarılı olmak için kafiyeli üç kelimeyi titizlikle seçmek ve anlam zenginliğini sağlamak durumundadır

A. Dörtlük veya beyitlerde mısralar arasında üç kafiye kullanılan şiirler

Âşık edebiyatında dörtlüğün bünyesinde üç kafiyeye yer verilen şiir örneğine rastlayamadık. Ancak divan şairlerinden Kabulî, bir gazelinde mısra içlerinde üç kafiyeyi kullanmıştır. Âşık edebiyatına nazaran divan şiirinde böyle örneklerin yer almasının sebebi ise, dörtlüğe nazaran beyitlerde üç kafiyenin daha kolay kullanılabilir olmasına bağlanabilir.

MURASSA GAZEL

○ nezâket o letâfet o terâvet o safâ
○ riâyet o siyâdet o saâdet o edâ

○ zerâfet o fesâhat o belâgat o cûd
○ adâlet o inâyet o sahâvet o atâ

○ muhabbet o meveddet o mürüvvet o rahîm
○ riâyet o himâyet o şefâat o vefâ

○ murassâ o mülemmâ o musannâ elfâz
○ tebessüm o tekellüm o terennüm o nidâ

⁶⁸ P. Ş. EFENDİYEY, *Molla Cüme-Eserleri*, Bakı, 1995, s. 160-161.

Nedir ol yâre KABÛLÎ bu kadar izzetler
O teşevvüş o taaşşuk o taalluk o hayâ⁶⁹

B. Şiirin ayağında üç kafiye yer veren şiirler

1. Aynı seslerle yapılan üç kafiyeli şiirler

Aynı sesi ihtiva eden üç kelimenin aynı mısırda ayak olarak kullanılmasıyla vücuda getirilen şiirlerdir. **Hizbî (Hüznî)**, **İsmetî**, **Reyhani'**nin bu tarzda ortaya konulmuş örnekleri vardır.

VAR BUL

Ey dil cahil fûru maye ararsan Sorma mukteza-yı kilk-i
kaderi
Servette nimette rif'atte var bul Ârif-i billahın gitmez kederi
Asilzade fazıl dâna sorarsan Sahba-yı ledünden nûş iden eri
İllette kıllette zıllette var bul **Uzlette vahdette ta'atte** var
bul

Âşık-1 didarın yar dilde virdi Dünya gamı ahiretin havfi yok
Anıñün bülbülün artmakta derdi Nefsin arzusunda bilmem hak
hukuk
Benden sual eyler isen namerdi **HİZBÎ** sorar isen vicdanı
bozuk
Sıhhatte sohbeti izzette var bul **Bid'atte şehvette şörette** var bul⁷⁰

x x x

BURADA

Buralara gitmek için gelmişim Döndükçe dünyadan ibret
alınmaz
Giriyorum duruyorum sırada Sevip sevilmekten geri
kalınmaz
Sarıp dökülen yaprak olmuşum Arzum ne yandadır neden
bulunmaz

⁶⁹ İsmail Hikmet ERTAYLAN, **Külliyyat- Divan-ı Kabûlî**, İst., 1948, s. 27.

⁷⁰ M. Öcal OĞUZ, **Yozgatlı Hüznî**, Ank., 1988, s. 125.

Kuruyorum çürüyorum burada Arıyorum tarıyorum yörede
Yaklaşıyom günlerimin sonuna Ateştedir âşıkların yeleşti
Rastlamadım bir hancının hanına Gafillerin kabul olmaz dileği
Kimi görsem koşuyorum yanına Günahımı haber eden meleği
Varıyorum soruyorum nerede Görüyorum eriyorum arada

İSMETÎ'yim yoktur izin neyleyim
Gitmiyor gönlümden hüznü neyleyim
Atım hasta yolum uzun neyleyim
Sürüyorum yoruyorum karada⁷¹

x x

OLSUN

İki satır üç kafiye açalım Bugün bir güzele çiçek götürdüm
Meziyet milliyet merhamet olsun Bahçeden almadım kendim bitirdim
Hakikatin sırlarına geçelim Sözüme başladım sohbet yetirdim
Metanet mealet maharet olsun **Melâmet mülakat mücerret** olsun

REYHANÎ'yim sohbetime başladım
Ciğerimi ateşlere haşladım
Yazık oldu bu sohbeti boşladım
Mazeret mağfiret mahsiyet olsun⁷²

2. Farklı seslerle yapılan üç kafiye şiiirler

İkisi aynı diğeri farklı sesle (**Mahir, Sefil Selimî, Zeyneli**) yahut üç değışik sesle (**Erzurumlu Gülhanî**) meydana getirilebilirler.

BÜYÜDÜM

Bin dokuz yüz altmış geldim dünyaya Bazan gezer bazen tutardım
yerden
Gözlerden yaşımı süzüp büyüdüm Konuşmazken dilim çözüldü birden

⁷¹ Âşık İsmetî, **Gülpınar**, S. 155, 3.1989, s. 24.

⁷² Âşık Yaşar Reyhanî, a. g. e., s. 48.

Yürü dedi Mevlâ' ben oldum yaya Oynarken azardım bilmezdim
durdan

Tozlardan başımı büzüp büyüdüm Düzlerden taşımı dizip büyüdüm

Bir yaşını geçip aklım yetince Ağlarken gülerdim bilip
bilmeden

Sofraya oturup lokma yutunca Günler aylar geçer yıllar
bölmeden

Güneş batıp akşam erken yatınca Yaşım ilerleyip ölüm gelmeden

İzlerden düşümü çözüp büyüdüm Sözlerden başımı üzüp büyüdüm

Dost dediğim düşmanlığı eyledi

MAHİR

Dert kervanı gelip bende eyledi

Ölene dek çekeceksin söyledi

kahr

Adımı doğuştan koymuşlar

İlim öğrenince satsın cevahir

Bu yaşıma kadar çekmişim

Azlardan boşuma kızıp büyüdüm Yazlardan kışımı sezip büyüdüm⁷³

x x x

MIYMINTI

Ulan şapşal herif süprüntü gübür

Yerini bilmeyen yersiz miymıntı

Sendeki şeytanlık bende ki sabır

emer

Kirini silmeyen arsız miymıntı

miymıntı

Beygiri hımara yakışır semer

Hayvan gibi yaşar haktan pay umar

Kendi mensubunun kanını

Ferini bulmayan fersiz

Fırsatını kollar pundunu arar

Ziyankârlık eder düşünür zarar

mani

İyi müslümana tuzaklar kurar

görsün beni

Asalaklık yapan pısırk canı

Damarında pis kan sevmene

SEFİL SELİMÎ'yem hor

⁷³ Şiir, 28.1.1999 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Pirine gelmeyen pirsiz mıymıntı **Nurunu dolmayan nursuz**
mıymıntı⁷⁴

x x x

DİLLENİR

Bahara erince gönlümün karı Açıan her bir çiçek olur
dermanım
Buz olur da sam **yeline sellenir** Yaradan Hüda'ya artar imanım
Âşikâr severim gül ile yarı Tutuşur aşkına cism ile canım
Söz olur da el **dilinde dillenir** **Köz** olur da yar **yolunda**
küllendir

Zaman devran eder başlayan biter ZEYNEL her bir nesne birgün son
bulur
Dal yaprak dökmenin yasını tutar Öğüt altın sikke anlayan alır
O zaman bülbüller firkatle öter İsmi gökkubede bir seda
kalır
Güz gelir de gül **dalında sallanır** **Saz** olur dost **elinde tellenir**⁷⁵

x x x

YEŞİL-BEYAZ-SARI

Nazar ettim ilkbaharda dağlara Baharda dağlara bilmem
gittin mi
Çimen yeşil **çiçek** beyaz **gül** sarı Bir ağaç var ona sesin kattın mı
Baktım türlü meyve veren bağlara Dut ağacına hiç nazar ettin mi
Tamam yeşil **gerçek** beyaz **yol** sarı **Her yan** yeşil **yaprak** beyaz **dal** sarı

Gözle görülüyor mahyeti gizli GÜLHANÎ der sırrın
hikmetine bak
Sırrı var kur'an'da ayeti gizli Mânâsı olmayan mantığı bırak
Onda hakikatin hizmeti gizli Üstten güneş vurur altı kil toprak
Kovan yeşil petek beyaz bal sarı Taban yeşil ördek beyaz göl sarı⁷⁶

⁷⁴ Doğan KAYA, *Âşık Sefil...*, s. 176.

⁷⁵ Şiir, 21.5.1996 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Diğer taraftan âşıkların bu tip örnekle **karşılaşmalar** yaparak gücünü göstermeye ve rakibini mat etmeye çalıştığı da olmuştur. Bu tarzda vücuda getirilmiş üç örnek tespit ettik. Biraz önce sözünü ettiğimiz âşıklar divanında rastladığımız karşılaşmalar aşağıdaki âşıklar arasında cereyan etmiştir.

Murat Çobanoğlu-Şeref Taşlıova-Tanrıkulu: 11 heceli (s. 251-252)

Reyhanî-Kul Nuri-Tanrıkulu: 11 heceli (s. 278-279)

Karakılçık-Tanrıkulu-Akçay: 11 heceli (s. 607-608)

Örnek olarak sözünü ettiğimiz karşılaşmalardan birini kaydediyoruz. Bu örnekte kafiye olarak **k, z ve l** sesleri seçilmiştir.

Tanrıkulu

Bir sevedayla feryat eder bu gönül
Dudak kurur **yüz** dertlenir **dil** söyler
Arı çiçek çiçek gezer dolanır
Budak kurur **öz** dertlenir **bal** söyler

Taşlı ova

Bir sofraya el uzattık beraber
Bardak kurur **kız** dertlenir **hal** söyler
Bir yayada çadır kurdum dostumla
Çardak kurur **düz** dertlenir **bol** söyler

Çobanoğlu

Bu nasıl hizmettir geldin araya
Parmak kurur **az** dertlenir **kol** söyler
Sen beraber biçtin mi bu tarlayı
Orak kurur **haz** dertlenir **el** söyler

Tanrıkulu

Bazı tufan oldum dindim ağladım
Sevdiğimi durmaz andım ağladım
Kerem gibi ben de yandım ağladım

⁷⁶ Âşık Mehmet **Gülhanî**, Köz, Atatürk Üniversitesi yayını, S. 6, 11.1980, s. 34.

Ocak kurur **köz** dertlenir **kül** söyler

Taşlıova

Geçen ömrümüzden zarardır zarar
Kimler bu dünyaya eylemiş karar
Bir dervişle yolcu olduk beraber
Nacak kurur **iz** dertlenir **çöl** söyler

Çobanoğlu

Belli olmaz hele bakın güzele
Ne yakışmış el mi değmiş güzele
Saç dağılmış sel mi değmiş güzele
Yanak kurur **göz** dertlenir **el** söyler

Tanrikulu

TANRIKULU sormamışsa bir güzel
Engelleri yarmamışsa bir güzel
Muradına ermemişse bir güzel
Duvak kurur **bez** dertlenir **tül** söyler

Taşlıova

ŞEREF der dağları aştığı zaman
Güneş yamacından aştığı zaman
Sonbahar mevsimi düştüğü zaman
Sıcak kurur **güz** dertlenir **yıl** söyler

Çobanoğlu

ÇOBANOĞLU der ki insan hayası
Böyle midir bu dünyanın gayesi
Çaldığımın elimdeki mayası
Kabak kurur **saz** dertlenir **tel** söyler⁷⁷

III. DÖRT KAFİYELİ ŞİİRLER

⁷⁷ Nazım İrfan TANRIKULU, a. g. e., s. 251-252.

Çok kafiyeli şiir içinde zor yazılan şiir şeklidir. Buna rağmen ortaya konulmuş örneklere rastlamaktayız. Yapı itibariyle çeşitlilik gösterirler ki, bunları şöyle gruplandırabiliriz.

A. Şiir bütünlüğünde uygulanan dört kafiyeli şiirler

Şiirin tamamında dört kafiye esasına bağlı olarak ortaya konulmuş şiirlerdir. Dörtlüklerin ilk üç mısraı ayrı ayrı kendi aralarında dört kafiye ile kafiyelenirler. İlk dörtlüğün ikinci mısrasında başlatılan ve her dörtlüğün son mısrasında aynı kafiye esasına bağlı olarak icra edilen ayak mısralarında da yine dört kafiye şartına uyulur.

Sefil Selimî'ye ait aşağıdaki şiir, sekiz heceli ve yedi dörtlüktür.

SANA-BANA

Aramızda üç sır vardır
İki sana biri bana
Sıramızda kaç er erdir
Yeki sana eri bana

Baş aradım başlara baş
Hoş muradım hoşlara hoş
Dış yürüdüm dışlara dış
Yoku sana varı bana

Sözü duyan söz duyurur
Özü sayan öz doyurur
Gözü uyan göz ayırır
Akı sana nuru bana

Yıl başını dayar aya
Kul eşini sayar niye
Gül düşünüy boyar baya
Kökü sana barı bana

Yerli kaya yele gitmez
Terli suya sele yatmaz
Sırlı maya hile etmez
Eki sana sırı bana

Aşkın etkisiyle yazdım
Meşkin tutkusuyla sızdım
Köşkün yetkisiyle gezdim
Yükü sana kârı bana

SEFİL SELİMÎ dön böyle
SEFİL SELİMÎ yan öyle
SEFİL SELİMÎ sen söyle
Teki sana piri bana⁷⁸

⁷⁸ Şiir, 28.8.1988 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Şu şiirlerde ise Sefil Selimî çok zor bir şekli denemiş hem dörtlüklerde ilk üç mısradan hem de şiirin ayağında dört hatta **beş kafiye** esasına uymuştur.

KALMIŞIM

Kafatasım bomboş yüreğim ezik Kupkuru kesildim tamtakır kaldım
Benlik hanesinde yata kalmışım Sapsarı kasıldım kem fakir
oldum
Şifa usum yamyaş gereğim bozum Dupduru esildim çumçukur oldum
Canlık binasında hata bulmuşum Senlik manasında ata olmuşum

Künyemde kimliğim SEFİL SELİMÎ
Bünyemde demliğim SEFİL SELİMÎ
Dünyamda tamlığım SEFİL SELİMÎ
Tenlik sinesinde kıta almışım⁷⁹

x x x

VARIM VAR

Oku kimliğimi şüpheye düşme Umman damlasıyım selde
göldeyim
Süphan zerresiyim canda varım var Mihman hamlesiyim kulda
haldeyim
Doku tamlığımı cepheye koşma Sultan cümlesiyim dilde
eldeyim
Rahman perdesiyim sende serim serİnsan parçasıyım binde birim bir

Cihanda yaşayan her türlü cisim Gündeki şuyayım aydaki ziya
Meydanda ışılan er varlı kesim Dindeki davayım soydaki
maya
Merdanı taşıyan sır nurlu hısım Tendeki sevdayım huydaki
boya
İman deryasıyım bende ferim fer Derman bahçesiyim zinde pürüm
pür

⁷⁹ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Zaman aynasından görünen yüzüm Harmancıya harman sapı danesi
Mekân dünyasından aranan özüm Kervancıya kervan tipi sinesi
Lokman bünyesinden korunan gözüm SEFİL SELİM[^]İNİN yapı
binası
Erkân dosyasıyım kanda sırım sır Canan şivesiyim handa yerim yer⁸⁰

B. Şiirin ayağında dört kafiye yer veren şiirler

Çift ve üç kafiyeli şiirlerde olduğu gibi bunlar da aynı ve farklı sese dayalı kelimelerle söylenebilmektedir.

1. Aynı seslerle yapılan dört kafiyeli şiirler

Elimizde, bu tarzda söylenmiş dört örnek bulunmaktadır. Bunlardan birisi **Müdamî**'nindir. Diğer üç örnek karşılaşma şeklindedir. Karşılaşmalar **Cevlanî-Müdamî** (2 adet)⁸¹, **Huzurî-Müdamî**⁸² arasında geçmiştir. Karşılaşmalardan ikisi **r** üçüncüsü **s** sesi üzerine bina edilen kafiyelerle yapılmıştır. Bunun yanında her dizede seçilen kafiyeli sözler (bar, ber, bir bor), (tar, ter, tir, tor), (çar, çer, çir çur), (zar zer zir zor)... örneklerinde olduğu gibi aynı sesle başlayan kelimeler esasına dayandırılmıştır. Birisini örnek olarak kaydedelim

MÂNÂ VAR

Huzurî	Müdamî
Fasıl sonu bir söz yadıma düştü	Eski tekellümü eylediniz yad
Barda berde birde borda mânâ var	Çarda çerde çirde çurda mânâ var
Tar karanlık ter tazedir tir oktur	Çar derttir çir sudur çur da
sermaya	
Tarda terde tirde torda mânâ var	Zarda zerde zirde zorda mânâ var

Sözlerimi bir bir edem netice	Herkes nazar kılsın bu da bir düştür
Yığıldı meclise çok kadri yüce	Dinleyin ahbabâ latife hoştur
Dar yapıdır der kapıdır dir Türkçe	Sar kuştur sır gizli ser dahi baştır

⁸⁰ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

⁸¹ Furuzan SELÇUK, **Tanrı-Ulu-İnsanlar**, Ank., 1958, s. 58-61.

⁸² Hikmet DİZDAROĞLU, **Yusufelili Ali Huzurî Coşkun**, Ank., 1949, s. 188-190 / Bekir Sami ÖZSOY-halil İbrahim Ataman, **Posoflu Âşık Sabit Müdamî**, Kayseri, 1993, s. 247-248.

Darde derde dirde durda mânâ var Sarda serde sırda surda mânâ var

HUZURÎ söz söyle iktidarınca MÜDAM avn-ı hakla çekme
hacalet
Ehl-i kemâl yoktur arşa varınca Mürşidin üstadın eyle
ziyaret
Mar yılandır mîr bey mur da karınca Ker merkep kir pislik kâr da
ticaret
**Marda merde mîrde murda mânâ var Kârda kerde kirde kürde mânâ
var**

2. Farklı seslerle yapılan dört kafiyeli şiirler

Yukarıda Sefil Selimî adına kaydettiğimiz (Kalmışım) ve (Varım Var) başlıklı şiirler, aynı zamanda burada örnek gösterebileceğimiz şiirlerdir.

IV. BEŞ KAFİYELİ ŞİİRLER

Bazı dörtlüklerde dört kafiye olmasına rağmen genellikle beş kafiye esasıyla ortaya konulmuş şiirlerdir. Hem şiirin ayağında hem de diğer mısralarda buna uyulduğu gibi, sadece şiirin ayağında beş kafiye yer verilebilir (Özünde Taşı). Aşağıda kaydettiğimiz Sefil Selimî'nin şiiri aynı zamanda **lebdeğmez** olarak söylenmiştir. Âşık, beş kafiyeli şiir söylemenin güçlüğünü aşarken, aynı zamanda lebdeğmeze uygun kelimeler seçmek mecburiyetinde kalmasıyla ikinci bir güçlüğünü yenmeye çalışmış; böylece gücünü sergileyerek sanatta ne derece başarılı biri olduğunu göstermeye çalışmıştır.

ÖZÜNDE TAŞI

Gezdiğin her yerde gördüğün şeyi Yazarsın çizersin ünün yayılır
Satır satır oku özünde taşı Özersin süzersin şanın duyulur
Ezdiğin hor nerde sardığın iyi Sezersin dizersin canın
sayılır
Getir götür şakı sözünde coşu Çatır çutur doku gözünde
yaşı

(Se) nokta (Sel) nokta ozanın adı*
(Se) akta (Sel) ekte yazanın adı
(Se) kökte (Sel) gökte sezenin şadı
Yetir yütür saki bazında hoşu⁸³

Âlimî'ye ait olan aşağıdaki şiirin bir özelliği, ayak haricindeki mısraların tamamının aynı kafiyelere sahip olmasıdır. Bir bakıma şiir bütünlüğünde aynı kafiyelere riayet etmiştir. Şiirin ayağında **beş**, diğer mısralarda ise, **üç** kafiye esas alınmıştır.

ANLAR MISINIZ?

Benim bu sevdami anlar mısınız Hanım du(v)amda mı dinler misiniz
Sır yolu çok çetin birisi bakar Tenim avamda mı eyler
mısınız
Canım devamda mı önler misiniz Kanım yuvamda mı söyler misiniz
Pir dolu pek metin irisi çeker Bir kulu tek zatın varisi eker

Yönüm devamda mı yönler misiniz ALİM kıvamda mı ünler misiniz
Günüm sıvamda mı enler misiniz Sinim kovamda mı tenler misiniz
Anım havamda mı canlar mısınız Konum civamda mı çınlar mısınız
Yer şalı bak bütün gerisi takar Sor balı yek sütün sürüsü
çıkar⁸⁴

Aşağıdaki şiirde ise sadece şiirin ayağında **beş kafiye**ye yer verilmiştir.

SÖZÜME KULAK VER

Sözüme kulak ver Hakk'ın yolcusu İki güzel vardır emsali yoktur
Yolları çok pekten yuvası aktan İkisine âşık olanı çoktur
Esrara vakıf ol Rabb'ini tanı Yaratan Süphan'ım elbette tektir
Dalları tek kökten meyvesi Hak'tan **Kulları bak yoktan havası**
tekten

* (Se), (Sel) kısaltmaları âşîğın mahlası olan Sefil Selimî sözlerini işaret etmektedir.

⁸³ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

⁸⁴ Şiir, 10.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Geniş rahmeti çok bereketi
Bilir misin sen de bu hakikati
ALİMÎ bilmeli fazla sünneti
Halleri hak çoktan davası yekten⁸⁵

V. ALTI KAFİYELİ ŞİİRLER

Altı kafiye esasına dayalı olarak yazılmış şiirlerdir. Bazı dörtlüklerde beş kafiye mısralar olmakla beraber genellikle **altı kafiye**ye riayet edilmiştir. Hem dörtlük içindeki mısralarda hem de şiirlerin ayaklarında aynı tavır sergilenmiştir. Ancak örneklerini verdiğimiz şiirlerden birisi dikkat çekicidir. Sefil Selimî'nin (Geri Dur) başlıklı şiiri, **lebdeğmez** şeklinde yazılmıştır.

GERİ DUR

Yaşayan can er geç yere girecek Yüz suyunu döken kötü kişi çok
Her günü hoş yaşa şerden geri dur Öz huyunu yakan yiti leşi yak
Taşyan ten her suç kora düşecek Göz tüyünü çeken katı taşı sık
Dar yönü aş dışa kirden kuru ser Hür tanı hoş yaşa ordan yarı sor

Kinlerini öldür diriliği seç
Zanlarını sildir arılığı aç
Cinlerini yıldır duruluğu iç
Sar seni döz döse sırdan sın der⁸⁶

x x x

BIKMA

Yürü hele dayı yol sona ersin Karayı ak etme akları kara
Durma terin aksın yorulup bıkma Parayı yok tutma pakları ara
Koru dola payı el sana versin Yarayı çok satma çokları tara
Kırma yarin baksın kırılıp yıkma Vurma varın çıksın darılıp çıkma

⁸⁵ Şiir, 10.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

⁸⁶ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir. Mısradaki (S) sesleri Sefil Selimî'yi işaret etmektedir.

Derdi ima etme hali arz eyle Bende sen sende ben falanla filan
Yurdu hama gitme dili gürz eyle Canda can kanda kan bilenle bulan
Merdi gama atma âli tarz böyle (Sin)de (Sin)anda an alanla
olan*

Sorma darın sıksın gerilip kokma Görme erin eksin serilip akma⁸⁷

x x x

GEÇMEM

Kisbükârdan geçtim pirden vaz geçmem Yüzü gül sözü bal gülüşü
cennet

Dönmeme lüzum yok dara çek beni Nazi bol özü hal buluşu sünnet
Hasbi körden kaçtım erden öz seçmem Tezi yol kozu bol oluşu
minnet

Yanmama gözüm tok kora tık canı Anmama çözüm hak vara sok beni

Sen kendinden sakın benlik körlüktür
Din bendinden yakın binlik birliktir
Kin pundundan çekin canlılık varlıktır
Ey SEFİL SELİMÎ ere tek konu⁸⁸

x x x

BUNU BİL

Top yekun eylesek kürre-yi arzı Gül diken iç içe fidanla çalı
Falanda sen filanda ben bunu bil Dal yakan saç saça bedenle kolu
Hep yakın söylesek zerreyi tarzı Kol büken güç güce nedenle dolu
Yılandan kan yalanda kin cini sil Gelende ten kalanda han sonu sal

Cenklerden geri dur vurma vurulma Arılar bal yapar sinek can
yakar

Renklerden sarı var verme yerilme Sürüler yol teper döneke kan döker
Denklerden soru sor yorma yorulma Paralar el öper bunak gön
söker

* (Sin) de (Sin) : Sefil Selimî

⁸⁷ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

⁸⁸ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Çalanda hin planda din şanı bol SEFİL SELİMÎ'den konu
konu al⁸⁹

x x x

VI. YEDİ KAFİYELİ ŞİİRLER

Yazılması en zor olan şiirlerdendir. Ayaklar, dörtlüklerden bağımsız olarak, dörtlüklerdeki ilk üç mısra da ayrı ayrı kendi aralarında kafiyelenirler. Elimizde bu tarzda yazılmış iki örnek bulunmaktadır. Şiirlerin bazı mısraları altı kafiyeli olmakla beraber, bu şiirin tamamında sergilenen başarıya hanel getirmez.

EL ELE

Sel aktı göl oldu yüzde yüz yüzdük Köşe bucak koştuk ter döke döke
Kış geçti yaz geldi tuttuk el ele İşe sıcak koştuk yer söke
söke
Dal çıktı gül buldu bizde biz gezdik Hoşa kucaklaştık bar çeke çeke
Kuş uçtu hız aldı gittik kol kola Baş açtı diz geldi kattık kul
kula

Söz verdik barıştık sözde tam durduk Deli dolu yazdım oku düş
sanma
Öz sardık görüştük biz de cem kurduk Hali yolu sezdim de ki boş
kanma
Düz vardık eriştik sizde gam kırdık Kulu hali çözdüm saki hiç dönme
Yaş geçti göz doldu tüttük kül küle SEFİL SELİMÎ'yle sattık gül güle⁹⁰

x x x

HELE

Deli baş bir kulum yerim yer altı Kışta kar yazda gül yangında kül
var

⁸⁹ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

⁹⁰ Şiir, 8.5.2000 günü tarafımızdan derlenmiştir.

Âşıkların böyle bir yola yönelmesinin acaba sebebi nedir? Bizce en önemli sebep; âşığın, zor olanı başarıp diğer âşıklardan farklı olduğunu sergilemek, böylelikle gücünü ve sanatını göstermeye, dikkat çekmeye çalışmaktır. Bunun yanında âşığın şiirine ahenk ve akıcılık kazandırma düşüncesi, karşılaşma sırasında rakibini mat etme gayreti, akrostiş şiir yazma düşüncesinin doğurduğu mecburiyet gibi sebeplerde sıralanabilir.

Şurası da vardır ki, bu tarz şiirlerde, çok kafiye mecburiyetinden dolayı, şiirde anlamın yansıtılmasında, birtakım zayıf ifadelerin olacağı ihtimal dahilindedir. Fakat çok kafiyeli şiirlerin şairin gücünün sergilenmesinin dışında bir güzel tarafı da tabii olarak ahenk zenginliğinin ortaya çıkmasıdır.*

* Bu incelememizin ilk şekli **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1991/2**, Ank., 1991, s. 77-78'de *Türk Halk Şiirinde Çok Kafiyeli Şiirler* başlığıyla yayımlanmıştır.